

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-41-06>

УДК 323.2

Світлана Георгіївна Денисюк

професор, доктор політ. наук,

професор кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного

технічного університету, вул. Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21000,

svetadenisiyk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1489-2236>

ОСОБЛИВОСТІ ПРЯМОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ШВЕЙЦАРІЇ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто інструменти реалізації прямої демократії у Швейцарії. Аналізуються політична система Швейцарії, рівні управління та розподіл повноважень між інституціями. Акцентується увага на тому, що пряма демократія дозволяє населенню безпосередньо впливати на прийняття важливих рішень на всіх рівнях. Громадяни Швейцарії мають можливість самостійно виносити питання на голосування за допомогою народної ініціативи та референдуму, який має факультативну та обов'язкову форму. Висловлюються припущення про можливі ризики і недоліки в процесі реалізації прямої демократії. Йдеться про те, що крайні праві сили можуть зловживати інструментами народовладдя для внесення змін до чинного законодавства. Метою є просування політиками власних інтересів. За допомогою політичних технологій лідери радикальних партій маніпулюють думкою громадян, підбурюючи їх висувати певні проекти на всенародні референдуми. Обґрунтовується припущення, що голосування громадян може призвести до тиранії більшості. Мінімізують ризик реалізації такого сценарію законодавство і відповідальність громадян.

Аналізуються політико-правові засади використання прямої демократії у Швейцарії, зроблено висновок про її оптимальність на сьогоднішній день. У центрі уваги прямої демократії Швейцарії є компромісний діалог між громадянами та владою.

Розглянуто законопроект «Про місцевий референдум» № 5512. Його метою є повернення громадянам України конституційного права самостійно вирішувати територіальною громадою питання місцевого значення шляхом прямого голосування. Сформульовано пропозиції щодо покращення змісту цього законопроекту. Зазначено, що для успішного використання досвіду Швейцарії в українському суспільстві ці пропозиції потребують широкого обговорення із залученням політологів та правників, усвідомлення власної відповідальності політиками і населенням.

Ключові слова: *пряма демократія, інструменти прямої демократії, політична відповідальність, політична культура і свідомість, політична комунікація, референдум, народна ініціатива, законопроект.*

Як цитувати: Денисюк, С. Г. 2022. Особливості прямої демократії у Швейцарії: політико-правовий аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 41: 45-51. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-41-06>

In cites: Denysiuk, Svitlana 2022. Features of direct democracy in Switzerland: political and legal analysis. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 41: 45-51. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-41-06> (in Ukrainian)

Для багатьох пострадянських країн є вельми актуальним питання демократизації відносин між владою і громадянами, оптимізації прийняття важливих рішень. Зокрема, в Україні очікується, що наприкінці 2022 р. – на початку 2023 р. громадяни отримають

повноцінний інструмент для проведення місцевих референдумів. Йдеться про застосування інструментів сучасної прямої демократії, включаючи народну законодавчу ініціативу та референдум.

Для ефективного впливу на діяльність політиків і активізації участі громадян у прийнятті рішень основою виступає законодавча база, у підґрунтя якої мають бути закладені результати окремого

дослідження про готовність народу і владної еліти до відповідних змін, збільшення рівня її відповідальності, а також утвердження принципів толерантності та консенсусу, цивілізованої конкуренції, прозорості у діяльності. Важливу роль тут відіграє вивчення досвіду розвинених країн Західної Європи, зокрема, Швейцарії.

Відомо, що Швейцарія має федеративне управління на рівнях Конфедерації, кантонів і громад. Пряма демократія дозволяє населенню безпосередньо впливати на ухвалення рішень на всіх політичних рівнях. Ці широкі можливості для спільної участі мають вирішальне значення для країни з географічною, культурною та мовною різноманітністю, що актуально для багатьох держав, зокрема, пострадянських.

Політичні системи країн Європи, становлення їхніх демократичних інституцій аналізувало чимало політологів: О. Бабкіна, В. Горбатенко, Г. Зеленько, Т. Комарова, В. Корнієнко, О. Рудакевич, С. Рудницький, О. Фісун, Ю. Шайгородський та інші. Слід виокремити праці у галузі політичної культури та ідеології, адже рівень політичної культури і свідомості визначають активність громадян. Відомою є праця американських дослідників Г. Алмонда та С. Верби «Громадянська культура. Політичні орієнтації та демократія п'яти націй», у якій здійснено порівняльний аналіз політичної культури США, Мексики, Великобританії, Федеративної Республіки Німеччини та Італії (Almond, Verba 1963). Дослідженню політичної культури країн Європи присвятили свої монографічні праці науковці В. Бурдяк та Н. Ротар (Бурдяк, Ротар 2004), Є. Головаха, А. Горбачик (Головаха, Горбачик 2008) та інші. Проте в українській політичній думці недостатньо аналізуються політико-правові, політико-культурні засади реалізації прямої демократії в Швейцарії, досвід якої є важливим для українського суспільства.

Виходячи з актуальності теми, метою статті є аналіз політичних і правових засад реалізації прямої демократії в Швейцарії, вивчення переваг її інструментів і певних ризиків застосування.

Відомо, що Швейцарія є федеративною державою з 1848 року, і з того часу вона розширила можливості участі громадян у прийнятті рішень. Різні інструменти дозволяють максимально широко охопити всі соціальні групи, що є найважливішою політичною особливістю країни з різними мовами та культурами. Цікаво, що федеративний державний устрій дозволяє макси-

мально політизувати громадян. Система побудована таким чином, що община є найближчим до народу рівнем і має максимальні повноваження. Тільки у разі потреби повноваження делегуються кантонам та федеральному уряду.

Крім звичайного для демократичних країн права участі у виборах, швейцарці мають також право голосу з питань фактичного характеру. Швейцарія керується Федеральною радою, колегією із семи членів, яка приймає рішення на основі консенсусу. Члени Федеральної ради обираються Об'єднаними Федеральними зборами, що складаються з нижньої та верхньої палат. Нижня палата, Національна рада, представляє народ, а верхня – Рада кантонів – представляє, відповідно, кантони. У такому парламенті народні представники від одинадцяти партій висловлюють свої позиції (Политическая система 2021).

Важливою рисою політичної системи Швейцарії є свобода прийняття рішень, яка виражається, з одного боку, у федеративному устрої держави, з іншого – у принципі прямої демократії. Берн є столицею Швейцарії, але де-юре – це місто федерального значення. Стосовно уряду Швейцарії (Федеральна рада), то це колегія із семи членів, які обираються парламентом і є представниками найвпливовіших політичних партій. Ці федеральні радники доходять згоди між собою і таким чином вирішують долю держави. Тому така форма правління називається узгодженою демократією.

Близько 5,5 млн. громадян віком від 18 років і старше (63% від загальної чисельності населення) мають право голосувати на виборах федерального рівня. Мабуть, немає ще такої країни у світі, де народ мав би стільки прав щодо впливу на владу і прийняття рішень, як у Швейцарії. Тричотири рази на рік проводяться народні голосування, на яких виборці можуть брати участь у прийнятті важливих рішень. Народні представники обираються кожні чотири роки (Политическая система 2021).

Пряма демократія є однією з особливостей швейцарської політичної системи. Важливо, що громадяни Швейцарії також мають можливість самостійно виносити питання на голосування за допомогою народної ініціативи та референдуму, який має факультативну та обов'язкову форму. Ці інструменти є основою прямої демократії.

Народна ініціатива дозволяє громадянам виступати з пропозиціями щодо внесення поправок до Конституції або розширення її

дії. Сила народної ініціативи полягає в тому, що громадяни можуть запропонувати для обговорення відповідним органам конкретну тему або ініціювати її повторний розгляд. Для того, щоб ініціатива була винесена на всенародне голосування, потрібно зібрати 100 000 підписів протягом 18 місяців. У відповідь на народну ініціативу влада може запропонувати власний проєкт, якому народ і кантони можуть віддати перевагу.

Стосовно факультативного референдуму, то йому підлягають федеральні закони та інші укази Федеральних зборів. Таким чином, громадяни можуть вимагати, щоб ухвалений закон був винесений на всенародне голосування. Для його проведення необхідно зібрати 50 000 підписів протягом 100 днів із моменту публікації закону.

Проведення референдуму є обов'язковим у разі внесення парламентом будь-яких змін до Конституції, що означає обов'язковість врахування думки народу з цього питання. Цікаво, що питання приєднання Швейцарії до деяких міжнародних організацій також вирішується шляхом проведення обов'язкового референдуму.

Останніми роками спостерігається зростаюча тенденція до проведення референдумів з широкого кола питань у Каталонії, Австралії, Каліфорнії, Сполученому Королівстві та Туреччині тощо. Однак тут референдуми часто спричиняли різні суперечки та дискусії. Йдеться про те, що окрім обрання керівництва державного рівня, виборці все частіше висловлюють конкретні пропозиції вже під час референдумів. Але гостру публічну дискусію викликають, зокрема, й правила проведення голосування. І це не дивно: прямі демократичні процеси прийняття рішень у кінцевому підсумку призводять до додаткового та складного розподілу влади. Ті, хто вже має владу, значні повноваження у сфері політики, зазвичай виступають проти запровадження інструментів прямої демократії (Шлях до сучасної прямої демократії в Швейцарії 2019).

Звичайно, дискусійним питанням є значна тривалість процесу прийняття важливих рішень. Якщо розглядати це як недолік, то нагадаємо, що громадянам кантонів відводиться щонайменше три місяці для схвалення законопроєктів чи поправок до Конституції, не враховуючи додатково часу для набуття їх чинності. Втім, федеративний устрій держави дозволяє імплементувати народні ініціативи спочатку на місцевому рівні. У разі успіху вони реалізуються в інших адміністративних центрах.

Зважаючи на особливості такого народовладдя у Швейцарії, можна погодитись із думкою Девіда Альтмана: ця держава є «золотим стандартом демократії» (Altma 2014). Звичайно, сама по собі демократія є неоднорідним поєднанням інструментів та механізмів пошуку й ухвалення політичних рішень. До них відносяться законодавчі ініціативи, референдуми, плебісцити, право виступати з контрпропозиціями щодо законопроєктів тощо. Отже, лінійного розвитку до вершин прогресу тут немає і бути не може. Однак зрозуміло: якщо не використовувати всі ці інструменти, то вони можуть зникнути.

Важливим є також політико-культурний аспект. У Швейцарії всюди відчувається уважне ставлення до громадян, їхньої думки та поінформованості. Комунікація відбувається, як правило, кількома мовами. Це робить Швейцарію взірцем мирного, толерантного та продуктивного співіснування різних культурних, мовних та політичних традицій. Швейцарці накопичили величезний історичний досвід використання інститутів та інструментів як прямої, так і репрезентативної демократії. Однак пряма демократія не вільна від проблем і конфліктів. Зрозуміло, що можливі спроби зловживання прямою демократією з боку окремих політичних партій і груп впливу.

Розглянемо такі ситуації. Йдеться про зловживання інструментами народовладдя крайніми правими силами для внесення змін до чинного законодавства з метою просування власних інтересів (Брайловська 2019). За допомогою популістичних гасел, недостовірних статистичних даних і неправдивих фактів лідери радикальних партій маніпулюють думкою громадян, підбурюючи їх висувати націоналістичні проєкти на всенародні референдуми. Це явище отримало у Швейцарії назву «tyranny of the majority» (тиранія більшості), оскільки більшість із таких законодавчих ініціатив заснована на страхах ксенофобії, нав'язаних крайніми правими групами, і пропагує відверто негативне ставлення до прав національних меншин (Moeskli, Daniel 2018: 336-337).

Д. Моклі слушно зазначає, що голосування громадян може призвести до тиранії більшості. Адже референдуми іноді призводять до підтримки менш продуманих рішень, ніж прийняття парламентських рішень і, що більш небезпечно, можуть реально використовуватися для пригнічення меншин (Moeskli, Daniel 2018: 339-340).

Зокрема, Д. Медісон (Madison 2009a: 49) стверджував, що безпосередня участь громадян у прийнятті державних рішень мала «велике значення в республіці не тільки для захисту суспільства від гніту своїх правителів, але й щоб захистити одну частину суспільства від несправедливості іншої частини» (Madison 2009b: 121). Сімона Чемберс (Chambers 2018: 305) вважає, що «популістський мажоритаризм є постійною небезпекою референдумної демократія», якій необхідно протидіяти шляхом включення дорадчих елементів. Аналогічно, Елен Ландемор (Landemore 2018: 323) звертає увагу на те, що важливі питання голосування потрібно більше обговорювати для того, щоб люди приймали рішення більш усвідомлено.

Тут виникає логічне питання: чи справді народ розбирається у різних суспільно-політичних питаннях? Згадаємо історію. Сучасна демократія має три складові та базується на певних традиціях. По-перше, це традиції давньогрецької демократії, заснованої на рішеннях більшості. По-друге, це республіканські принципи Стародавнього Риму, що базувались на балансі та взаємному стримуванні різних гілок влади, і, нарешті, по-третє, це засади британського та французького лібералізму.

Йдеться про те, що панування більшості та народний суверенітет потребують контролю з боку всіх громадян, і найчастіше такий контроль здійснюється через спільні для всіх закони. Отже, вирішальну роль у цьому випадку відіграє принцип верховенства права, функціонування справжньої правової держави. Наприклад, при всіх своїх правах швейцарці, наприклад, не можуть проголосувати за введення рабства або повернення смертної кари. Тому, з одного боку, є влада народу, а з іншого, – повинні бути створені певні передумови для прийняття рішення і мають бути конкретні межі для політиків і громадян. Це постійна діалектика у системі відносин «влада-суспільство».

Проблемним є питання встановлення таких меж, яке актуальне для багатьох держав. Можна припустити, що такою інстанцією міг би бути конституційний суд, який би перевіряв законопроекти на предмет відповідності основам національного або міжнародного права. Наприклад, така інстанція існує в США, і вона дає право шляхом подання позову скасувати навіть рішення, що вже прийняте більшістю виборців.

Аналізуючи політичний, історичний, культурний досвід Швейцарії, можна стверджувати, що ці інструменти прямої демократії перевірені часом. Мабуть на сьогодні вони є оптимальними. Тут виникає питання щодо реалізації таких інструментів в українському суспільстві. Одразу зазначимо, що при використанні досвіду іншої країни потрібно враховувати наявну політичну ситуацію, особливий менталітет, традиції, політичну культуру і свідомість українців та багато інших чинників. Однак ці політичні практики потрібно, на нашу думку, запровадити в Україні. Адже можна констатувати, що в українському суспільстві з боку громадян є недовіра до влади. Впровадження прямої демократії могло б оптимізувати відносини та відновити довіру між громадянами і політиками.

Звернемося до політико-культурного аспекту, що позначається на прийнятті важливих рішень. Швейцарія, як і багато інших країн, є багатокультурною, в якій існують чотири офіційні мови та численні іншомовні етнічні групи. 70,6% населення рідною мовою вважають німецьку, 24,7% – французьку, 4,4% – італійську та 0,3% – ретороманську (Культурна політика Швейцарії та фонд pro helvetia 2019).

Визначальне значення для інтеграції різних груп населення та культур мають такі особливості швейцарської політичної системи.

По-перше, комбінована система федералізму та прямої демократії гарантує, що інтереси меншості відомі інститутам та політикам.

По-друге, на федеральному рівні забезпечується необхідна інфраструктура для того, щоб усі соціальні групи (в тому числі, мовні) могли ефективно брати участь у референдумів та формулюванні ініціатив. Федеральна канцелярія докладає зусиль для того, щоб усі офіційні документи були складені всіма офіційними мовами країни і були доступні для населення. Тому у Швейцарії сучасна пряма демократія є конструктивним елементом політичної інтеграції.

Використовуючи інструменти законодавчої ініціативи та референдуму, громадянин отримує право та можливість безпосередньо висловити свою думку. Це зміцнює взаємну повагу, сприяє оптимізації комунікації між народом та інститутами влади. Крім того, важливими є контроль за діяльністю влади та прозорість її діяльності. Варто звернути увагу на те, що у центрі уваги прямої демократії Швейцарії є саме

компромісний діалог між громадянами та владою, а не вперта неаргументована конфронтація.

На жаль, сьогодні в деяких державах можна спостерігати, що вибори перетворюються політиками на спосіб утримати владу (Росія, Білорусь та інші), на інструмент, який дозволяє їм неодноразово «обиратися» на керівну посаду. В таких випадках вибори виступають маніпулятивною політичною технологією. Звичайно, можна говорити про те, що громадяни недостатньо чинили опір такій політичній системі, або замало ініціювали демократичні зміни. Однак не варто забувати про політичну систему пострадянських країн, в якій ще є багато механізмів тиску на громадян, які залишились з минулого, страхи людей перед репресіями тощо. Політична свідомість громадян, які пройшли через десятиліття «побудови комунізму», відрізняється від політичної культури і свідомості народу, який має давні традиції демократії.

На сьогодні підготовлений законопроект «Про місцевий референдум» № 5512 (Проект Закону про місцевий референдум 2021), стосовно якого Венеційська комісія уже надала позитивний висновок. Метою документу є повернення громадянам України конституційного права самостійно вирішувати територіальною громадою питання місцевого значення шляхом прямого голосування.

Є певні роздуми та пропозиції щодо змісту цього законопроекту, які покликані мінімізувати ризики маніпуляції свідомістю громадян. Зокрема, можливо слід розділяти ті референдуми і процедури, які стосуються кадрів і норм, та референдуми щодо питань місцевого значення. Також для цієї процедури можна знизити явку громадян до 30%. Крім того, не можна просто ініціювати референдум, на який прийде незначна кількість людей, і через нього внести зміни до статуту територіальної громади або затвердити певну програму. До того ж, на місцеві референдуми доцільно виносити не одне, а кілька питань щодо певних інфраструктурних об'єктів чи процесів, які стосуються безпосередньо територіальної громади та ін. Проте ці пропозиції є дискусійними і потребують обговорення у широкій аудиторії із залученням політологів і правників.

Можна припустити, що головним недоліком використання інструментів прямої демократії може стати нерозуміння

громадянами того, що відбудеться після голосування, які рішення будуть реально ухвалені. Питання мають бути конкретними, раціональними, а воля народу має бути реалізована відповідно до чинного законодавства. У Швейцарії волю народу реалізує парламент, приймаючи відповідний новий закон, або коригуючи вже існуючий закон. Отже, пряма демократія зміцнює права народу, що, в кінцевому рахунку, зміцнює загальну систему держави й права.

Аналізуючи особливості прямої демократії в Швейцарії та екстраполюючи цей досвід на вітчизняні політичні процеси, можна дійти таких висновків:

1. У Швейцарії високі вимоги щодо чисельності підписантів – наприклад, якщо потрібні підписи понад 5% виборців, то можуть обмежити можливості невеликих груп і, таким чином, зменшити радіус дії прямої демократії. У Швейцарії необхідна кількість підписів становить близько 1% для референдуму та 2% для ініціативи.

2. Тривалі терміни розгляду пропозицій, що сприяє інтенсивному обговоренню та можливості зібрати потрібну кількість підписів. Адже невеликий термін обмежує дискусію та шанси долучитись до цього процесу невеликим соціальним груп (меншинам). У Швейцарії надаються 18 місяців для збору необхідних підписів для народної ініціативи, для референдуму – 100 днів.

3. Повинна бути забезпечена свобода збору підписів, що сприяє дискусії ініціаторів із населенням.

4. Відсутність квот для результатів голосування, тобто немає порогових величин для визнання результатів голосування дійсними. Кількісні обмеження зазвичай підривають демократичний процес.

5. Існує мало обмежень за тематикою. У Швейцарії існують лише незначні обмеження на ті теми, які можуть піднімати громадяни (за винятком лише деяких тем, які стосуються міжнародного права). В принципі, громадяни повинні мати такі самі повноваження щодо прийняття рішень, як і обрані депутати парламенту.

6. В умовах прямої демократії йдеться про формування порядку денного та прийняття рішення, а не про заслуховування людей в ієрархічному порядку.

Міжнародні стандарти проведення вільних і справедливих виборів можуть включати різні форми, використовуючи різні правові системи. Якогось єдиного набору чинних норм для всіх країн немає і, мабуть, такого й не буде. Тим не менш, практичний

досвід дає підстави вважати, що в разі введення в своїй державі інструментів прямої демократії, якщо цьому відповідає попит і рівень політичної культури та свідомості громадян, будемо мати в своєму розпорядженні багато наочних прикладів ефективною реалізації прямої демократії, що конструктивно доповнила репрезентативну.

Для впровадження інструментів прямої демократії повинні докладати зусилля і влада, і народ. Перші мають навчитися довіряти громадянам, створюючи економічні та соціально-політичні умови, що дозволяють задіяти енергію народної законотворчості. Другі повинні взяти на себе відповідальність та сміливість бути вільними людьми на власній землі, цілком здатними до автономії та самоврядування.

Подальших досліджень потребує вивчення чинників, що впливають на розвиток політичної культури політиків і громадян. Це є основою для використання інструментів прямої демократії, реалізації реформ тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Almond, G. A., Verba S. 1963. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* Princeton: Princeton University Press.
2. Бурдяк, В. І., Ротар, Н. Ю. 2004. *Політична культура країн Європи в контексті інтегративних процесів*: монографія. Чернівці: Рута.
3. Головаха, Є., Горбачик, А. 2008. *Соціальні зміни в Україні та Європі: за результатами "Європейського соціального дослідження" 2005-2007 роки*. Київ: Ін-т соціології НАН України. URL.: https://i-soc.com.ua/assets/files/library/european_social_survey_57_ua.pdf
4. *Политическая система. Откройте для себя Швейцарию*. 2021. URL: <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/ru/home/politik-geschichte/politisches-system.html>
5. Kaufmann, Bruno. 2019. The Way to Modern Direct Democracy in Switzerland, *House of Switzerland*. URL : <https://www.houseofswitzerland.org/swissstories/history/way-modern-direct-democracy-switzerland>
6. Altma, D. 2014. Strengthening Democratic Quality: Reactive Deliberation in the Context of Direct Democracy, *Kellogg Institute for International Studies*.
7. Браїловська, К. 2019. 150 років прямої демократії у Швейцарії, або Навіщо збирати 50 000 підписів за сто днів?, *Аналітичний центр ADASTRA*. URL : <https://adastra.org.ua/blog/150-rokiv-pryamoyi-demokratiyi-u-shvejczariyi-abo-navisho-zbirati-50-000-pidpisiv-za-sto-dniv/>
8. Moeckli, Daniel. 2018. Referendums: Tyranny of the majority? *Swiss Political Science Review = Schweizerische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 24(3): 335-341. URL.: <https://doi.org/10.1111/spsr.12317>
9. Madison, J. 2009a. The Federalist Papers, *Federalist* No. 10. In: Genovese, M.A. (ed.) *New York: Palgrave Macmillan*: 49-54.
10. Madison, J. 2009b. The Federalist Papers, *Federalist* No. 51. In: Genovese, M.A. (ed.), *New York: Palgrave Macmillan*: 119-122.
11. Chambers, S. 2018. Making Referendums Safe for Democracy: A Call for More and Better Deliberation, *Swiss Political Science Review* 24(3): 305-311 <https://doi.org/10.1111/spsr.12321>
12. Landemore, H. 2018. Referendums Are Never Merely Referendums: On the Need to Make Popular Vote Processes More Deliberative, *Swiss Political Science Review* 24(3): 320-327 <https://doi.org/10.1111/spsr.12314>
13. Культурна політика Швейцарії та фонд pro Helvetia. 2019. *Український культурний фонд*. URL : <https://uaculture.org/texts/kulturna-polityka-shvejczariyi-ta-fond-pro-helvetia/>
14. *Проект Закону про місцевий референдум*. № 5512 від 19.05.2021. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26620>

Стаття надійшла до редакції 14.04.2022.

Стаття рекомендована до друку 12.05.2022

Svitlana Denysiuk

professor, doctor of political sciences,

Professor of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, street Khmelnytske Shosse, 95, Vinnytsia, 21000, Ukraine, svetadenisiyk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1489-2236>

FEATURES OF DIRECT DEMOCRACY IN SWITZERLAND: POLITICAL AND LEGAL ANALYSIS

The tools of realization of direct democracy in Switzerland are considered. The Swiss political system, levels of government and distribution of powers between institutions are analyzed. Emphasis is

placed on the fact that direct democracy allows the population to directly influence important decisions at all levels. Swiss citizens have the opportunity to vote on their own through a popular initiative and a referendum, which is optional and mandatory. The historical principles of development of instruments of direct democracy are considered.

Assumptions are made about possible risks and shortcomings in the process of implementing direct democracy. The point is that extreme right-wing forces may abuse the instruments of democracy to amend existing legislation. The goal is to promote politicians' own interests. With the help of political technologies, in particular the use of populist slogans, inaccurate statistics and false facts, the leaders of radical parties manipulate the opinion of citizens, inciting them to put forward certain projects to national referendums. The assumption is substantiated that the vote of citizens can lead to the tyranny of the majority. Legislation and responsibility of citizens minimize the risk of such a scenario.

The political and legal bases for the use of direct democracy in Switzerland are analyzed.

Comparing the advantages and risks of decision-making with such a system, it is concluded that it is optimal for today. The focus of Switzerland's direct democracy is a compromise dialogue between citizens and the authorities.

The draft law «On Local Referendum» № 5512 was considered. Its purpose is to return to the citizens of Ukraine the constitutional right to independently resolve issues of local significance by the territorial community by direct vote. Suggestions for improving the content of this bill have been formulated. We are talking about: the expediency of dividing referendums into types; analysis of the percentage of turnout when considering issues of local importance, increasing the number of questions for voting, etc. It is noted that in order to successfully use the Swiss experience in Ukrainian society, these proposals require broad discussion with the involvement of political scientists and lawyers, awareness of their own responsibility to politicians and the public.

Keywords: *direct democracy, instruments of direct democracy, political responsibility, political culture and consciousness, political communication, referendum, people's initiative, bill.*

REFERENCES

1. Almond, G. A., Verba S. 1963. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* Princeton: Princeton University Press.
2. Burdyak, V. I., Rotar, N. Yu. 2004. *Political culture of the European countries in the context of integrative processes*: monograph. Chernivtsi: Ruta.
3. Golovakha, Y., Gorbachyk, A. 2008. *Social change in Ukraine and Europe: following the results of the European Social Achievement 2005–2007*. Kiev: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine
https://i-soc.com.ua/assets/files/library/european_social_survey_57_ua.pdf.
4. *Politic system*. 2021. URL : <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/ru/home/politik-geschichte/politisches-system.html>
5. Kaufmann, Bruno. 2019. The Way to Modern Direct Democracy in Switzerland, *House of Switzerland*. URL : <https://www.houseofswitzerland.org/swissstories/history/way-modern-direct-democracy-switzerland>
6. Altma, D. 2014. Strengthening Democratic Quality: Reactive Deliberation in the Context of Direct Democracy, *Kellogg Institute for International Studies*.
7. Brailovska, K. 2019. 150 fates of direct democracy in Switzerland, or should we collect 50,000 signatures in a hundred days?, *Analytical center ADASTRA*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/150-rokiv-pryamoyi-demokratiyi-u-shvejcarsiyi-abo-navisho-zbirati-50-000-pidpisiv-za-sto-dniv>
- 8 Moeckli, Daniel. 2018. Referendums: Tyranny of the majority?, *Swiss Political Science Review = Schweizerische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 24(3): 335-341 <https://doi.org/10.1111/spsr.12317>
9. Madison, J. 2009a. The Federalist Papers, *Federalist* No. 10. In: Genovese, M.A. (ed.) New York: Palgrave Macmillan: 49–54.
10. Madison, J. 2009b. The Federalist Papers, *Federalist* No. 51. In: Genovese, M.A. (ed.), New York: Palgrave Macmillan: 119–122.
11. Chambers, S. 2018. Making Referendums Safe for Democracy: A Call for More and Better Deliberation, *Swiss Political Science Review* 24(3): 305–311. <https://doi.org/10.1111/spsr.12321>
12. Landemore, H. 2018. Referendums Are Never Merely Referendums: On the Need to Make Popular Vote Processes More Deliberative, *Swiss Political Science Review* 24(3): 320–327 <https://doi.org/10.1111/spsr.12314>
13. Swiss cultural policy and pro Helvetia foundation. 2019. *Ukrainian Cultural Fund*. URL : <https://uaculture.org/texts/kulturna-polityka-shvejcarsiyi-ta-fond-pro-helvetia/>
14. *Draft Law on Local Referendum*. № 5512 від 19.05.2021. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26620>

The article was received by the editors 14.04.2022

The article is recommended for printing 12.05.2022.